

skom časopisu *Bullettino di archeologia e storia dalmata* još od 1879. godine. Od 1884. godine postaje njegov suurednik, i od 1888. do 1928. g. njegov urednik. Preko ovog časopisa i organizacije Prvog međunarodnog kongresa kršćanskih arheologa u Splitu — Solinu 1894. godine podigao je ugled splitskog muzeja, a solinskim iskopinama dao znanstvenu težinu i publicitet, te probudio interes za naše arheološke spomenike kod domaćih i stranih istraživača. Njemu pripada zasluga za prve muzejske inventare, pri čemu mu je pomogao i prof. Rutar. Njihovim radom nastalo je 14 kataloga muzejskog inventara, klasificiranih po vrstama predmeta.

Kao konzervator, Bulić se zalagao za očuvanje antičkih i drugih spomenika užeg zavičaja, posebno Dioklecijanove palače.

Za svoj stručni i znanstveni rad primio je mnoga priznanja. Biran je za počasnog doktora Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, za člana JAZU, te mnogih akademija i društava u zemlji i inozemstvu.

Nova zgrada Arheološkog muzeja nije građena samo za uskladištenje, već i za prezentaciju spomenika. Bila je izvedena prema projektu bečkih arhitekata Kirsteina i Ohmana. Pregovori oko izgradnje trajali su dugo, da bi izgradnja započela tek pred I. svjetski rat. Trajala je dvije godine. Unutarnje uređenje omeo je rat, pa je ono bilo dovršeno tek nakon rata. Sudbina ove muzejske zgrade umnogome podsjeća na sudbinu stare zgrade koja joj je prethodila. Naime, ni ova nije odmah korištena u muzejske svrhe, već je poslužila potreba američke flote, a zatim stavljena na raspolaganje dvjema obiteljima jugoslavenskih oficira. Stoga je prijenos muzejskih predmeta započeo tek 1917. godine. Bio je to težak i dug posao, koji je trebalo izvršiti s minimalnim sredstvima. I tek 1921. godine — sto godina nakon osnivanja muzeja — svi muzejski predmeti bili su preneseni u svoju novu zgradu. Stara muzejska zgrada uz Srebrena vrata srušena je 1928. godine.

Zgrada novog muzeja i časopis *Bullettino* trajan su spomenik Bulićevu požrtvovanom radu i ljubavi za naše spomenike.

U prvim desetljećima našeg stoljeća grana se mreža muzejskih ustanova u Splitu. Imajući u vidu početke sabiranja spomenika, možemo pratiti zapravo dvije uporedne razvojne niti. Jedna ide od Papalića preko Nadbiskupskog muzeja i Arheološkog muzeja do današnjeg mreže muzejskih

ustanova u Splitu, a drugu možemo slijediti kao djelatnost arheološke struke, koja preko solinskih iskopina vodi do današnjeg Arheološkog muzeja i Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika — tog kapitalnog objekta nacionalne kulture. Izbor Papalićeve palače za smještaj Muzeja grada Splita nakon oslobođenja nije bio slučajna gest, već osmišljena odluka narodnih vlasti i nadležnih u kulturi u godinama kada smo — tko zna po koji put — sakupljali stradalo spomeničko blago ovoga kraja.

ABSTRACT

The origin of museological activities in Dalmatia

S. Bulićić

This is a historical survey of the first private collections and public museums in the region of Dalmatia, mostly in Trogir, Split, Hvar and Korčula, from the beginning of the 17th century to the nineteen twenties.

A systematic survey is given of the inventories of monuments and inscriptions on monuments in the region, collected and published by art lovers. The year 1750 is especially well-treated and researched for that is when the first Yugoslav public museum collection was founded — the Museum Archiepiscopale Spalatinum — the Archbishopric Museum in Split. Thus, the date of the foundation of museums in Yugoslavia has been moved back 70 years. The founding and work of the Archaeological Museum in Split is described in more detail, together with the personality of don Frane Bulić, the former director of the institution.

The author follows two lines in the development of museums. One, extends from the very first Archbishopric and Archaeological Museum to the network of museums existing in Croatia today. The other, concerns the development of archaeology as a discipline and the foundation of the most important museums in the region.

Obnova arheoloških muzeja

Višnja Zgaga

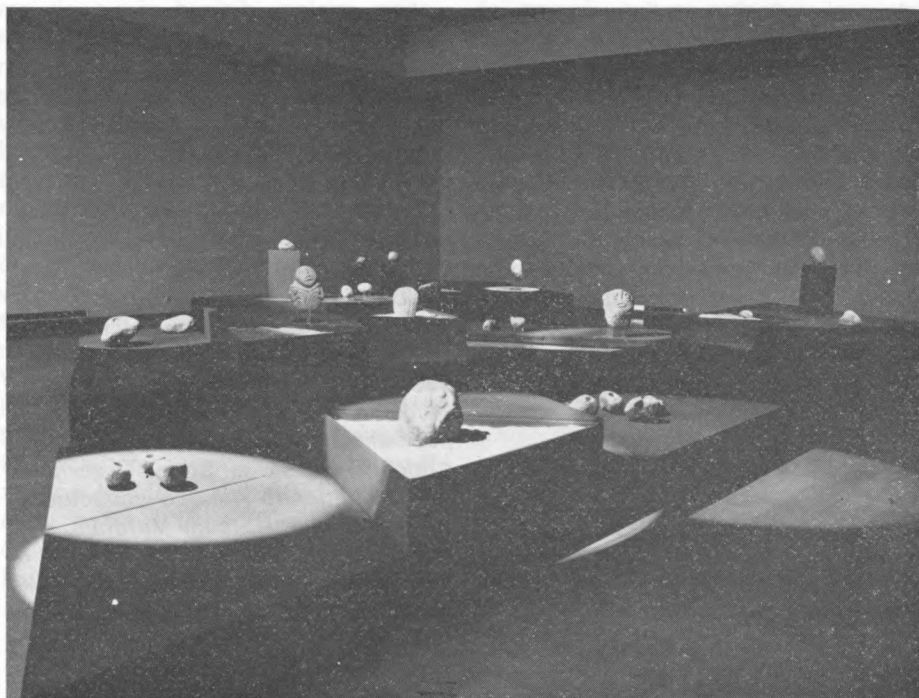
Muzejski dokumentacioni centar, Zagreb

Nastanak i razvoj arheoloških zbirki i muzeja u Jugoslaviji ujedno je i početak jugoslavenske muzeologije. Štoviše, prva strukovna udruženja s područja humanističkih znanosti su udruženja za očuvanje starina, gdje pojam »starina« najčešće podrazumije-

va arheološki materijal, a također se izdanja prvih stručnih časopisa društvene orijentacije odnose na začetke arheološke publicistike. U vrijeme kada je J. J. Wincklemann (1717 — 1768) nadahnut bogatom baštinom antičke kulture Grčke i Rima napisao djelo *Geschichte der Kunst des Altertums* utemeljivši tako arheologiju kao znanost, na našoj jadranskoj obali teče jedan sličan proces. U gradovima izražene grčko-rimske tradicije, nakon oformljenja nekoliko privatnih patricijskih lapidarija već u 15. i 16. stoljeću, i nakon nastanka prvog arheološkog »inventara«, popisa epigrafskih zapisa iz Solina *Inscriptiones Salonitanae Antiquae collectae et illustratae per Marcum Marulum*, pjesnika Marka Marulića, sredinom osamnaestog stoljeća postoje već neke kolekcije koje su arheološkog karaktera. Zbirka A. Daniellija u Zadru kompleksna je zbirka, kojoj je težište na antičkim arheološkim spomenicima zadarskog područja (antičkog ladera i Aenonae). Ista je situacija u Trogiru (Tragurium) gdje nadbiskup Ivan Luka Garagnin posjeduje zbirku antičkih epigrafskih spomenika, a u Splitu Pacifik Bizza, također nadbiskup, utemeljitelj je prve kolekcije otvorene javnosti, u vlasništvu crkve, Museum Archiepiscopale Spalatinum, arheološke zbirke solinskih natpisa.

U isto vrijeme u kontinentalnom dijelu Jugoslavije, u gradu rimске tradicije, antičkoj Mursi, Osijeku, franjevac M. P. Katančić obradio je natpise nađene u Osijeku i objavio ih 1781. i 1794. godine pod nazivom *Dissertatio de collumna millaria ad Essekum reperta*.

Slijedeću fazu razvoja arheoloških »muzeja« i »zbirki« početkom 19. stoljeća karakterizira njihovo konstituiranje od strane svjetovne vlasti. U Pulji, maršal Marmont sudjeluje u osnivanju lapidarija s materijalom antičke Polae, i smještava ga u Augustov hram, na pulskom forumu. Arheološki muzej u Splitu osniva se dekretom 1820. godine i taj muzej jedan je od deset najstarijih na svijetu. U Zadru se 1830. osniva Arheološki muzej i njegov prvi izložbeni prostor starohrvatska je crkva Sv. Donata, na antičkom forumu ladera. U trsatskoj gradini, u gradu Frankopana pokraj Rijeke postoji kolekcija antičkih skulptura i grčkih vaza. Svi dakle prvi arheološki muzeji u našoj zemlji imaju zajedničke karakteristike: arheološki materijal uglavnom je iz antičkog perioda, a muzej odnosno pravilnije rečeno zbirka nastoji se izložiti u sačuvanim objektima najstarijih perioda.

Detalj s izložbe »Lepenski Vir«, Narodni muzej, Beograd

U kontinentalnom dijelu zemlje i u dalmatinskom zaleđu arheološke zbirke Antike formiraju se potkraj 19. stoljeća, odnosno u drugoj polovici 19. stoljeća: iz Narodnog muzeja u Zagrebu osnovanog 1836. godine, deset godina kasnije izdvaja se Arheološki muzej: osnivanjem Arheološkog društva »Mursa« i Hrvatskog starinarskog društva, te društva »Siscia«, temeljuju se muzeji i arheološke zbirke u Osijeku, Kninu i Sisku. Osnivaju se nadalje arheološki muzeji u Vršcu, Celju, Somboru, Subotici i, Sremskoj Mitrovici, Ptuju, Zrenjaninu i Požarevcu.

Ovakva duga i intenzivna povijest razvoja arheoloških muzeja i zbirki ima svoje objašnjenje u činjenici velikog arheološkog bogatstva i značaja kojeg ima Jugoslavija kao balkanska, podunavska i mediteranska zemlja: arheološki materijal svjedoči o kontinuiranom prisustvu različitih kultura od paleolitskih vremena do prehistorijskih, protohistorijskih i historijskih razdoblja. U tom smislu objašnjavamo činjenicu da danas u Jugoslaviji postoji 94 arheološke zbirke unutar kompleksnih regionalnih muzeja, te da su regionalni (zavičajni) muzeji nastali najčešće upravo na osnovu arheoloških zbirki: 10 arheoloških odjela unutar narodnih, centralnih muzeja (koji stručno-znanstveno obrađuju sve arheološke periode): 4 samostalne arheološke zbirke: 6 arheoloških muzeja, 5 arheoloških zbirki i na samim lokalitetima.

Govoreći o poslijeratnoj obnovi, modernizaciji arheoloških muzeja i zbirki Jugoslavije, pratimo dva njena osnovna pravca razvoja. Jedan se odnosi na inovacije u muzeografiji, odnosno primjenu modernijih, suvremenijih sredstava realizacije izložbe: novi tip rasvjete, vitrina, postamenata, upotrebe novih materijala, nove tipografije i sl. Iako bismo ga mogli nazvati formalnim zahvatom, ovaj pristup

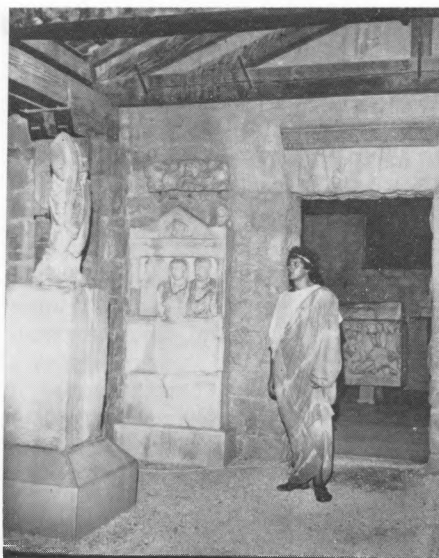
Detalj s izložbe »Lepenski Vir«, Narodni muzej, Beograd

prije svega stvara atmosferu suvremenog i bliskog, i kao takav odgovara senzibilitetu posjetioca, te čini muzejsku atmosferu pristupačnom prosječnom posjetiocu. On se najčešće vezuje uz jedan još bitniji faktor modernije prezentacije: naime razvitkom arheologije kao znanstvene discipline koja ima svijest o promjeni svojih metoda i stručnog interesa, koja (promjena) se pojednostavljeno može definirati kao otklon od predmeta ka okolini, kontekstu, mijenja se i način prezentacije ovako mišljenog predmeta. Tako se arheološka izložba proširuje sa opisom nalazišta, prikazom metoda istraživanja, crtežima, rekonstrukcijom, objašnjenjem i demonstracijom funkcije predmeta, prikazom kronološkog slijeda, tipologije i dr. Nekada čak i objašnjenjem samog toka arheološkog istraživanja. Ovakvo koncipirane izložbe vrlo su dobro prihvaćene od publike, za razliku od stručnjaka-arheologa koji im zamjeraju »nestručnost« i »profanaciju«. Tako su one, naročito ako govorimo o stalnom postavu, koji se u principu mnogo tradicionalnije koncipira, češće slučaj nego pravilo. Naime, čini se da je osnovni problem u prezentaciji arheološkog materijala široj publici teško prevladavanje znanstvenog: u postavu se upotrebljavaju stručni termini i nazivi, a fenomeni i razni procesi objašnjavaju se samo unutar arheologije. Zaboravlja se jednostavna činjenica da se predmeti ne izlažu radi arheologa već ostale publike.

Tri izložbe održane nedavno u našoj zemlji, međusobno vrlo različite, rađene sa različitih pozicija, srodne su u ideji nove interpretacije i prezentacije arheološkog materijala.

Izložbi **Umetnost Lepenskog Vira** pripada posve izuzetno mjesto u jugoslavenskoj arheološkoj izložbenoj praksi, s obzirom na smiono i konzekventno tretiranje arheološkog materijala. Lokalitet Lepenski Vir najznačajnije je novootkriveno nalazište prehistorijskog perioda u Jugoslaviji. Karakterizira ga visokorazvijena organizacija prostora naselja (urbanizacija) i nalazi monumentalne skulpture. Izložba je prikazala umjetničke predmete, skulpturu, i predmete umjetničkog obrta, kulturnomagijske predmete, amulette, sjekire, žrtvenike i nakit. Iz kompletnog arheološkog inventara ovog lokaliteta izdvojeni su predmeti estetskog značaja i prezentirani kao isključivo estetske činjenice. Da bi to realizirali, autori izložbe Ljubinka Babović i Dragoslav Srejšević stvorili su jedan posve novi prostor, koji više nije ni muzejski, ni pokušaj dočaravanja nalaza »in situ«: u potpuno zamračenom prostoru zelenkastim snopovima svjetlosti osvijetljene su skulpture svaka posebno izdvojena na postamentu pijeska ili u vodi. Uz prostor nižu se vitrine sitnog materijala koje se doimlju kao zeleni kristali. Ovakav postav nije trpio niti jednu »priču«, osim one koje je stvarao svaki posjetilac za sebe, doživljavajući skulptorsko iskustvo kao kategoriju vječnog i ahistorijskog trajanja. Kao primjer uspjelog animacijskog projekta za oživljavanje i uspostavlja-

»Događanja« — Arheološki muzej u Splitu

nje novog odnosa prema arheološkim spomenicima, navodimo primjer Arheološkog muzeja Splita, najstarijeg arheološkog muzeja u Jugoslaviji, pod nazivom **Događanja muzeja**. Projekt je obuhvatio grupu stvaralaca različitih profesija: kazališni radnici, slikari, pjesnici, povjesničari umjetnosti, arheolozi. Osnovna je ideja bila da se pokuša dočarati umjetnička atmosfera koja se može vezati uz svaki eksponat, oživljavanje spomenika koncipirano je kao teatarski čin: »kao što je posjetitelj jedne kazališne predstave unaprijed pripravan da bude svjedok ili pak aktivni sudionik događanja na sceni, tako svaki posjetitelj muzeja na stanovit način mora biti i jest svjedok i sudionik do-

gađanja povijesti«. Naime, grupu posjetioca vodili su zajedno kustosi muzeja, recitatori, muzičari i pjesnici, od spomenika do spomenika, noću, uz jake snopove svjetlosti na predmetima izdvojenim zbog svoje umjetničke, povijesne ili ljudske dimenzije. Vodič kroz izložbu objašnjava značaj spomenika uz diskretnu naznaku kazališnog čina: lik u togi izgovara latinske i grčke stihove uklesane u spomeniku, vatra plamti pred žrtvenikom, svirač na flauti doimlje se kao Pan. Svi su ovdje sudionici povijesnog trenutka. Doživjeti, spoznavati, osjetiti, ovdje je bilo važnije nego saznati.

Na inicijativu i u organizaciji Narodnog muzeja u Ljubljani, ostvarena je vrlo velika i ambiciozno koncipirana zajednička izložba Narodnog muzeja Ljubljana, Arheološkog muzeja u Zagrebu i Narodnog muzeja u Beogradu pod nazivom **Kelti i njihovi suvremenici na tlu Jugoslavije**. Sadržaj izložbe jest sinteza, pregled arheoloških istraživanja latensko-helenističkog horizonta, na području čitave Jugoslavije. O tome daje najbolji prikaz znanstveno koncipiran katalog te je takav upućen stručnjaku, dok je prezentacija materijala, izložba rađena da zadovolji prosječnog posjetioca. Najreprezentativniji arheološki nalazi sakupljeni iz različitih muzeja, izloženi su po skupinama nalaza (numizmatika, lončarstvo, oruđe) po kronološkom slijedu, uz prateći crtež većih dimenzija koji je ilustracija određene funkcije predmeta. Uz to, izložba je imala vrlo jasno izražen vizualni identitet od oblikovanja kataloga, plakata bedjeva i sl. do likovnog postava same prezentacije. Širok raspon kriterija koji zadovoljava ovaj zamašan izložbeni projekt upućuje na buduće slične napore.

Izložba »Kelti i njihovi suvremenici na tlu Jugoslavije«, Ljubljana

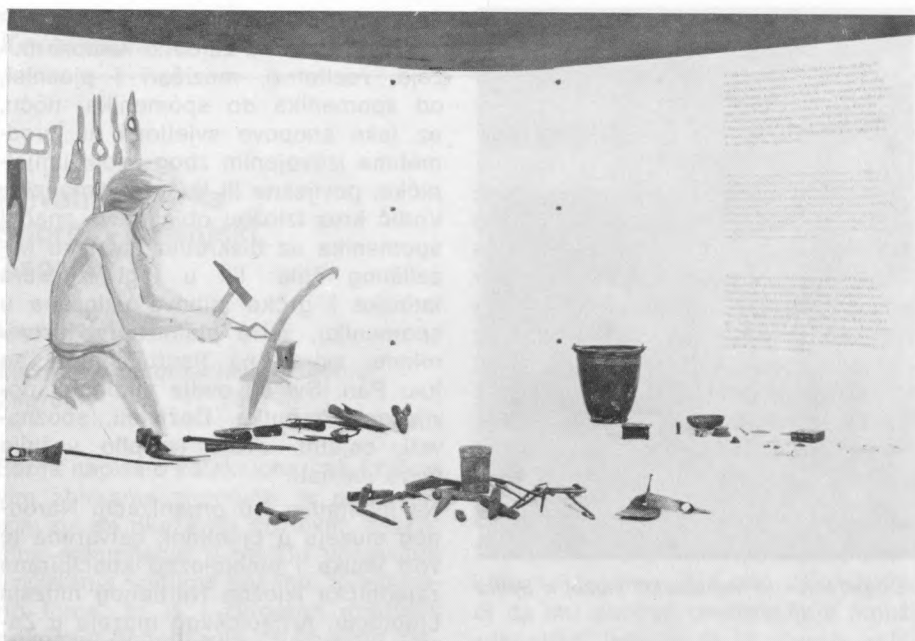
ABSTRACT

Renewal of archaeological museums

V. Zgaga

The introduction summarizes the origin and development of archaeological museums and galleries in Yugoslavia; archaeological museums are the most ancient museal institutions and these collections were centres around which regional multidisciplinary museums gradually developed.

The archaeological map of Yugoslavia is mainly characterized by a number of different cultures and civilizations and only to a slightly lesser degree by the importance of the archaeological finds. The author analyses two basic aspects of the revival of archaeological museums

Izložba »Kelti i njihovi suvremenici na tlu Jugoslavije«, Ljubljana

after the war. The first one consisted in the modernization of the displays, resulting in a more modern aesthetic treatment of the archaeological object; one corresponding to contemporary artistic sensibilities. (Examples of new museums and new displays in Yugoslavia are given.)

The second aspect is the new approach which has been adapted towards museum material and archaeological objects as the result of the evolution of archaeology as a scientific discipline on the one hand, and of the development of museology on the other. Some examples illustrating these approaches are presented in detail; several new exhibition projects are discussed («Art in Lepenski Vir«, National Museum, Belgrade; »The Celts and their Contemporaries«, joint itinerant exhibition of the Archaeological Museums in Ljubljana, Zagreb and Belgrade) participatory events in archaeological museums («Happenings in the Museum«, Archaeological Museum, Split), and, finally, the presentation of the work in progress on archaeological sites is also discussed.

(Translated by E. Bursać)

Pogledi, iskustva i događaji — Viewpoints, impressions and events

Obilježavanje 50-te obljetnice Muzeja Brodskog Posavlja

Silvija Jančevski

Muzej Brodskog Posavlja
Slavonski Brod

Poslije Muzeja Slavonije iz Osijeka i Muzeja Požeške kotline iz Slavonske Požege, Muzej Brodskog Posavlja iz Slavonskog Broda po starini zauzima treće mjesto među muzejskim ustanovama u Slavoniji. U Slavonskom Brodu Muzej Brodskog Posavlja je najstarija ustanova kulture.

Ove godine je slavio 50 godina svog postojanja.

Muzej je osnovan 1933. godine, a zvanično ustanovljen 23. I. 1934. godine, kada je željeznički činovnik Julije Hoffman poklonio gradu numizmatičku zbirku. Muzej je nazvan »Gradski i arheološki muzej«. Najstarijoj kulturnoj ustanovi u Slavonskom Brodu pripadala je gradska biblioteka i arhiva, koje tek kasnije prerastaju u samostalnu ustanovu.

Muzej je više puta preseljavan, dok nije zauzeo današnje mjesto — zgradu bivšeg magistrata slobodne vojne općine Brod, koja je, sagrađena početkom 19. st. ujedno i značajan spomenik kulture.

Godine 1952. otvoren je novi postav zavičajnog muzeja u preuređenim prostorijama magistrata, te promijenjen naziv u »Muzej Brodskog Posavlja«. Još jednom je urađen novi postav muzeja, nakon potresa 1964. godine, kada je teže oštećena zgrada Muzeja. Novi postav, otvoren 1969. godine, bio je u to vrijeme jedan od najbolje riješenih muzejskih prostora u Jugoslaviji, a dobio je i priznanje ICOM-a,

Međunarodne komisije za muzeje pri UNESCO-u.

Godine 1979. tematski se dovršava muzejski postav razdobljem radničkog pokreta i NOB-a Brodskog Posavlja. Danas Muzej Brodskog Posavlja ima palentološki, arheološki, etnografski i kulturno-povijesni odjel, te odjel radničkog pokreta i NOB-e. Zaposleno je 11 radnika od toga 5 kustosa. Muzej Brodskog Posavlja je ovu ju-

Iz postava Muzeja Brodskog Posavlja u Slavonskom Brodu

